

Kompleksowe wspomaganie osób bezdomnych w działaniach organizacji społecznych

Comprehensive support for homeless people in the activities of social organizations

Abstrakt: Bezdomność jest bardzo złożonym i niewątpliwie jednym z najtrudniejszych do rozwiązania problemów społecznych. Praktycznie niemożliwym jest opracowanie jednego, przystającego do potrzeb wszystkich osób doświadczających bezdomności, sposobu rozwiązywania tego problemu w skali lokalnej. Niezbędne są zatem kompleksowe systemy pomocy, uwzględniające różnorodność osobistych problemów, składających się na doświadczaną bezdomność, charakterystykę socjodemograficzną indywidualnych odbiorców. Jednym z kompleksowych programów jest rządowy program „Pokonać bezdomność”. W artykule przytoczono opis działań trzech organizacji pozarządowych, które wpisują się w rządowy program.

Słowa kluczowe: *bezdomność, organizacje pozarządowe, wspomaganie*

Abstract: Homelessness is a very complex and undoubtedly one of the most difficult social problems to solve. It is practically impossible to develop one, compatible with the needs of all people experiencing homelessness, how to solve this problem on a local scale. Therefore, comprehensive help systems are necessary, taking into account the diversity of personal problems that make up homelessness, the sociodemographic characteristics of individual recipients, one of the comprehensive programs is the government program „Overcoming homelessness”. The article provides a description of the activities of 3 non-governmental organizations that are part of the governmental program.

Keywords: *homelessness, non-governmental organizations, support*

Wstęp

Konstytucja RP stanowi, że władze publiczne prowadzą politykę, sprzyjającą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w szczególności przeciwdziałającą bezdomności, wspierając rozwój budownictwa socjalnego oraz

popierają działania obywateli, zmierzające do uzyskania własnego mieszkania [Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 1997]. Obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i niemający innych środków utrzymania ma prawo do zabezpieczenia społecznego, którego zakres i formy określa ustawa [Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 1997].

Bezdomność jest kategorią wykluczenia społecznego. Zjawisko to stanowi rzeczywisty problem nawet dla najbogatszych społeczeństw. W Polsce jest ono po części skutkiem przemian społeczno-ustrojowych. Obecnie ma również związek z globalnym kryzysem ekonomicznym. Do przyczyn bezdomności zalicza się sytuację społeczno-ekonomiczną, w tym wzrost bezrobocia, likwidację hoteli robotniczych, brak miejsc w szpitalach i zakładach opiekuńczych [Moczuk, 1999]. Kolejnymi przyczynami są występujące patologie, w tym alkoholizm, przestępczość, odrzucenie lub brak opieki ze strony najbliższych, rozwód lub trwały rozpad więzi formalnych lub nieformalnych, a także przemoc w rodzinie¹.

Pomocy osobom bezdomnym udzielają jednostki samorządu terytorialnego (komórki polityki społecznej w urzędach miast, powiatowe centra pomocy rodzinie w powiatach, ośrodki pomocy społecznej w gminach), organy administracji rządowej (Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, wydziały polityki społecznej urzędów wojewódzkich) oraz organizacje pozarządowe. Głównym źródłem finansowania pomocy są budżety gmin. Większość osób bezdomnych przebywa w dużych miastach wojewódzkich.

Występowanie zjawiska bezdomności uwzględnione zostało w założeniach polityki społecznej kraju [Narodowa Strategia Integracji Społecznej na lata 2004–2010]². Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej przygotowało w 2000 r. resortowy *Program bezdomność*, a od kwietnia 2010 r. realizuje *Pro-*

¹ Do przyczyn tych zalicza się ponadto: brak wystarczającej opieki nad wychowankami domów dziecka po ukończeniu 18 roku życia, niedostatek ośrodków dla nosicieli wirusa HIV. uregulowania prawne umożliwiające wyeksmitowanie za długi i zaległości w opłatach; uwarunkowania socjo- i psychologiczne, w tym świadomy wybór innego sposobu życia; odrzucenie systemu wartości; cechy osobowościowe; zakłócenie procesu socjalizacji; brak możliwości samodzielnego mieszkania lub niemożność zamieszkania z najbliższymi po rozwodach, separacjach, powrotach z zakładów karnych; nieprzystosowanie się do sytuacji społeczno-ekonomicznej, a także poddawanie się przedmiotowemu traktowaniu przez pracodawców.

² *Narodowa Strategia Integracji Społecznej na lata 2004–2010*. Opracowanie ukierunkowano na realizację drugiego z celów Strategii Lizbońskiej UE (modernizacja europejskiego modelu socjalnego, inwestowanie w ludzi oraz zwalczanie wykluczenia społecznego). Krajowy Program *Zabezpieczenie Społeczne i Integracja Społeczna na lata 2008–2010* został przygotowany w związku z uczestnictwem Polski w otwartej metodzie koordynacji UE w dziedzinie zabezpieczenia społecznego i integracji społecznej. *Strategia Polityki Społecznej na lata 2007–2013* została przyjęta przez Radę Ministrów 13 września 2005 r.

gram wspierający powrót osób bezdomnych do społeczności [http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/bezdomnosc/program-wspierajacy-powrot-osob-bezdomnych-do-spoeczności/], który przewiduje dofinansowanie działań profilaktycznych, osłonowych i aktywizujących. Program adresowany jest do organizacji pozarządowych i podmiotów prowadzących działalność w zakresie pomocy społecznej. Rządowy program *Pokonać bezdomność* jest jednym z narzędzi do walki z bezdomnością. Zakłada on między innymi dofinansowywane projektów, odpowiadającym następującym modułom i celom szczegółowym:

Moduł I: Profilaktyka

Cel: Zapobieganie bezdomności przez prowadzenie działań profilaktycznych.

W ramach Modułu I promowane i preferowane będą następujące działania:

- 1) wspieranie inicjatyw, zapewniających osobom zagrożonym bezdomnością dostęp do usług społecznych, w tym do pracy socjalnej, pomocy psychologicznej, terapeutycznej i prawnej;
- 2) wspieranie realizacji programów profilaktycznych, ukierunkowanych na zmniejszenie ryzyka bezdomności, a także lokalnych systemów przeciwdziałania bezdomności;
- 3) prowadzenie zajęć, warsztatów, mających na celu pomoc w znalezieniu pracy;
- 4) inicjowanie działań profilaktycznych oraz interwencyjnych we współpracy z PKP oraz przedstawicielami służb publicznych (np. Straży Miejskiej, Policji, Straży Pożarnej);
- 5) realizowanie nowatorskich form pomocy, np. przez wsparcie i rozwój instytucji wolontariatu czy prowadzenie streetworkingu, skierowanego do osób przebywających w przestrzeni publicznej i miejscach niemieszkalnych.

Moduł II: Aktywizacja

Cel: Prowadzenie działań aktywizujących skierowanych do osób bezdomnych.

W ramach Modułu II promowane i preferowane będą następujące działania:

- 1) udostępnienie osobom bezdomnym możliwości skorzystania ze wsparcia punktów pomocy doraźnej (np. jadłodajni, punktów wydawania odzieży lub żywności) oraz placówek udzielających schronienia;
- 2) udzielanie pomocy prawnej, psychologicznej oraz prowadzenie terapii uzależnień;

- 3) wspieranie działań z zakresu aktywizacji społecznej, zmierzających do wyprowadzenia z bezdomności i pozwalających powrócić osobom bezdomnym do pełnienia ról społecznych, rodzinnych i zawodowych;
- 4) wspieranie działań z zakresu aktywizacji zawodowej osób bezdomnych w celu wyprowadzenia z bezdomności oraz usamodzielnienia ekonomicznego, w tym prowadzenie szkoleń, udzielanie pomocy w znalezieniu pracy;
- 5) prowadzenie działań z zakresu aktywizacji zawodowej z wykorzystaniem systemu wsparcia instytucjonalnego (np. w obszarze pomocy społecznej, rynku pracy), jak również z udziałem podmiotów reintegracji społecznej i zawodowej (Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej oraz spółdzielnie socjalne);
- 6) organizowanie lokalnych programów rynku pracy z udziałem osób bezdomnych (uwzględniając staże, roboty publiczne, prace społecznie użyteczne).

Moduł III: Infrastruktura

Dotyczy placówek udzielających tymczasowego schronienia (noclegowni, schronisk dla osób bezdomnych i ogrzewalni) – w rozumieniu art. 48a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.).

Cel: Wsparcie podmiotów w dostosowaniu prowadzonych przez nie placówek, świadczących usługi dla osób bezdomnych do obowiązujących standardów. W ramach Modułu III promowane i preferowane będą następujące działania:

- 1) przeprowadzenie prac remontowych w placówkach dla osób bezdomnych,
- 2) adaptacja pomieszczeń w istniejących placówkach dla osób bezdomnych,
- 3) zakup nowego wyposażenia do placówek, które będzie służyć placówce.

Realizacja prac remontowych/adaptacyjnych może stanowić szansę na aktywizację zawodową osób bezdomnych oraz stworzyć możliwość przeprowadzenia lokalnych programów rynku pracy. Osoby bezdomne mogą być włączone do realizacji prac remontowych/adaptacyjnych. Warto także przeprowadzić dla osób bezdomnych odpowiednie przeszkolenie, przyuczenie do zawodu, staż, itp. W przypadku konieczności podejmowania specjalistycznych prac technicznych, wykonywanych przez firmy zewnętrzne, osoby bezdomne mogą być włączone do czynności pomocniczych przy realizacji tych prac.

Moduł IV: Innowacyjność

Celem głównym jest inspirowanie do wdrażania nowych rozwiązań w zakresie pomocy osobom bezdomnym. W Module IV promowane i preferowane będą nowatorskie, innowacyjne rozwiązania w zakresie pomocy osobom bezdomnym. Działania realizowane w tym zakresie będą stanowiły dobre praktyki dla innych podmiotów, zajmujących się pracą z osobami zmagającymi się z problemem bezdomności. Organizacja pozarządowa, która zostanie wybrana w drodze konkursu do realizacji modułu IV powinna zorganizować dwanaście spotkań (po cztery w każdym z trzech obszarów tematycznych) – jedno spotkanie dla średnio czterech województw, w których wezmą udział przedstawiciele pozarządowych i samorządowych podmiotów, zajmujących się pomocą osobom bezdomnym. Tematyka warsztatów powinna obejmować problematyczne obszary w pomocy osobom bezdomnym, dla których rozwiązaniem mogą być innowacyjne usługi lub sposoby ich organizacji. Warsztaty powinny uwzględniać prezentację 1-2 dobrych praktyk z danego obszaru tematycznego oraz część dyskusyjną, dającą możliwość wymiany informacji i podzielenia się problemami. Wnioski z debat powinny zostać opracowane w formie zwartej (broszura) oraz opisowej dla każdego obszaru tematycznego oddzielnie (trzy publikacje). Na rok 2019 zostały określone obszary tematyczne:

- 1) mieszkalnictwo,
- 2) streetworking,
- 3) współpraca gmin z organizacjami pozarządowymi w procesie pomocy i wsparcia osób bezdomnych.

Dobre praktyki trzech wybranych organizacji pozarządowych zaprezentowane w niniejszym artykule pokrywają powyższe obszary, a także wiele innych. Część z nich stanowi opis kompleksowego systemu pomocy osobom bezdomnym w danej placówce, na terenie danej gminy czy nawet regionu. Inne skupiają się na wybranym, często innowacyjnym, elemencie pomocy świadczonej przez dany podmiot – np. programy mieszkaniowe, programy aktywizujące, działalność zespołów pracowników socjalnych, specjalizujących się w pomocy osobom bezdomnym, streetworking, kampanie informacyjne związane z zabezpieczeniem zimowym czy działalność partnerstwa lokalnego. Prezentowane są zarówno przez podmioty działające na terenie wielkich aglomeracji miejskich, jak i w małych miejscowościach, zarówno przez organizacje pozarządowe jak i przez samorządy lokalne. Obejmują usługi zarówno z zakresu prewencji, interwencji, jak i integracji. Innymi słowy, jest to kompleksowy przegląd różnorodnych, dobrych praktyk z trzech różnych organiza-

cji pozarządowych, opisy wszystkich praktyk zostały zaczerpnięte z książki Jakuba Wilczka *Pokonać bezdomność – dobre praktyki w zakresie pomocy osobom bezdomnym* [2018].

Opis działań trzech organizacji pozarządowych

1. Caritas Archidiecezji Warszawskiej

Caritas warszawska dla bezdomnych

Caritas Archidiecezji Warszawskiej działa od 1989 roku na terenie lewobrzeżnej Warszawy i okolic. Codziennie wspiera blisko tysiąc osób potrzebujących. Pomaga każdemu bez względu na rasę, wyznanie, przekonania czy narodowość, w tym również osobom bezdomnym. Ludzie ci – pozbawieni dachu nad głową, odpowiedniego wyżywienia, możliwości utrzymania higieny, niezbędnych dokumentów, nieświadomi swoich uprawnień, bez umiejętności społecznych i zawodowych, często chorzy somatycznie, zaburzeni psychicznie, w większości przypadków nadużywający szkodliwych substancji – degradowują się szybko, a ich szanse na samodzielny powrót do normalnego życia są bliskie zeru. W takim stanie rzeczy jakakolwiek zmiana wymaga pomocy z zewnątrz, polegającej na stworzeniu środowiska, w którym zostaną zaspokojone najpilniejsze potrzeby tych ludzi i rozpocznie się systematyczna praca nad rozwiązywaniem ich spraw i uruchomieniem indywidualnego potencjału. Tym środowiskiem jest przede wszystkim schronisko.

Caritas Archidiecezji Warszawskiej prowadzi w Warszawie dwa duże ośrodki dla bezdomnych – Ośrodek Charytatywny „Tylko” i Schronisko „Przystań”. W ramach tych ośrodków funkcjonują zróżnicowane formy pomocy – od najbardziej podstawowych do zaawansowanych.

Ośrodek Charytatywny „Tylko”

Ośrodek Charytatywny jest dobrym przykładem wielowymiarowej pomocy dla najbardziej potrzebujących. Podstawową pomoc oferuje w formie jadalni, łaźni i magazynu odzieżowego. Nadto, podczas cotygodniowych dyżurów, lekarze-wolontariusze udzielają konsultacji medycznych. Powyższe, ogólnodostępne formy pomocy skierowane są przede wszystkim do osób żyjących poza Ośrodkiem. Z łaźni korzysta codziennie 50-60 osób, z jadalni 200-300. Kilkadziesiąt osób jest obsługiwanych dwa razy w tygodniu przez magazyn odzieżowy, kilkunastu pacjentów co tydzień podczas dyżuru me-

dycznego. Jednocześnie Ośrodek jest miejscem stałego zamieszkania dla 86 mężczyzn i 56 kobiet. Stali mieszkańcy objęci są działaniami opiekuńczymi, aktywizującymi, resocjalizacyjnymi i reintegracyjnymi, mającymi umożliwić im powrót do społeczeństwa. Działania te prowadzone są w czterech głównych kierunkach: ustabilizowania sytuacji zdrowotnej, eliminacji zachowań destrukcyjnych, uzyskania dochodu i zapewnienia miejsca zamieszkania po opuszczeniu schroniska. Wśród działań reintegracyjnych szczególnie miejsce zajmują tzw. „mieszkania treningowe”, gdzie osoby zaawansowane w usamodzielnieniu ćwiczą się w życiu na własny rachunek. Ważną funkcję reintegracyjną spełnia działająca przy Ośrodku spółdzielnia socjalna, oferująca kilkunastu mieszkańcom stałą, legalną, płatną pracę w bezpiecznych warunkach. Przy Ośrodku funkcjonuje też klubo-kawiarnia „Cafe Żytnia”, która jest otwartą, kulturalną przestrzenią, gdzie każdy, bez względu na status społeczny i sytuację życiową, może napić się herbaty, kawy, pograć w warcaby, scrabble, obejrzeć film czy wysłuchać prelekcji.

Dobra praktyka pracy z osobami bezdomnymi z problemem psychicznym

Spory odsetek osób bezdomnych cierpi na choroby psychiczne, zaburzenia osobowości czy upośledzenie umysłowe. Są to ludzie dotknięci głębokim cierpieniem i w tym cierpieniu bardzo samotni. System pomocy społecznej w przypadku osób bezdomnych z zaburzeniami psychicznymi praktycznie nie funkcjonuje. Ośrodki pomocy społecznej oferują wprawdzie pewne usługi lub świadczenia, ale osoby te nie potrafią, nie są w stanie, a w końcu i nie chcą z nich korzystać. Problemy z kontaktem, sztywne formuły pomocy, brak jakiegokolwiek oparcia w osobach bliskich – wszystko to sprawia, że osobom bezdomnym z problemem psychicznym niezwykle trudno jest skorzystać z ubogich i tak możliwości wsparcia. Pomoc środowiskowa dla bezdomnych chorych psychicznie przebywających w miejscach niemieszkalnych po prostu nie istnieje. Dostęp do psychiatry osób nieubezpieczonych jest praktycznie niemożliwy. Trzeba również wziąć pod uwagę, że osoba chora zazwyczaj nie tylko nie dąży do uzyskania pomocy lekarskiej, ale wręcz się na nią nie godzi. Jediną szansą na poprawę sytuacji jest zamieszkanie w bezpiecznym środowisku, jednakże i tutaj często na przeszkodzie stoją twarde wymogi regulaminowe, którym ludzie ci nie potrafią lub – przynajmniej na początku – nie chcą się podporządkować. Najprostszy przykład: warunkiem przyjęcia do większości placówek jest podjęcie leczenia. Tymczasem większość chorych

nie dopuszcza do siebie nawet myśli o leczeniu psychiatrycznym. Ogólne warunki życia zbiorowego w schronisku są również niesprzyjające. W sytuacji braku zrozumienia i wsparcia ze strony współmieszkańców szybko dochodzi do konfliktów. Osoby z problemem psychicznym często opuszczają placówki ze względu na trudności w dostosowaniu się do regulaminu i warunków życia zbiorowego. Na ulicy zaprzestają brania leków i w konsekwencji zarówno dla społeczeństwa, jak i samych siebie stają się coraz większym problemem. Niestety z naszych obserwacji wynika, że najczęstszy kontakt chorych psychicznie osób bezdomnych z leczeniem wiąże się z nagłymi i krótkimi hospitalizacjami w sytuacji zagrożenia życia i zdrowia, które – zauważmy – jest ściśle związane z destrukcyjnym wpływem życia na ulicy.

Ośrodek Charytatywny „Tylko” nie jest placówką specjalistyczną dla osób z problemem psychicznym, jednak na co dzień mieszka tu około dwudziestu osób ze zdiagnozowaną schizofrenią, a nadto wiele osób z zaburzeniami osobowości i upośledzeniem umysłowym. Na przestrzeni lat wypracowano pewną dobrą praktykę w postępowaniu z tymi osobami. Przede wszystkim charakterystyczne jest tzw. „miękkie przyjęcie”. W pierwszym kontakcie nie stawia się specjalnych wymagań ani barier. Zdarza się, że rozmowa o przyjęciu do placówki trwa kilka dni, czy nawet tygodni. Jest to czas potrzebny na zbudowanie zaufania u osoby bezdomnej. Rozmowa na temat sytuacji zdrowotnej w sferze psychiki zawsze jest trudna i większość mieszkańców początkowo jej odmawia. Dlatego, jeżeli codzienne funkcjonowanie danej osoby na to pozwala, ten temat odkładany jest na później. Celem jest objęcie danej osoby całodobową opieką, umieszczenie w bezpiecznej przestrzeni wolnej od zagrożeń życia na ulicy. Podkreślić trzeba, że w kontakcie z tymi osobami nie ma gotowych wzorców ani recept.

Przykładem pracy opartej na tzw. „miękkim przyjęciu” jest historia 32-letniego Stanisława, który w marcu 2018 roku zaczął korzystać z łaźni w omawianej placówce. Od początku jego zachowanie wskazywało na wyraźne zaburzenia psychiczne. Mimo że był wyczerpany życiem na ulicy, na każdą próbę rozmowy z pracownikiem socjalnym reagował nerwowo, a czasami agresywnie. Jego stan psychiczny był bardzo niestabilny, jednakże nie wymagał hospitalizacji. Od początku pracownicy ośrodka byli świadomi, że celem powinna być najpierw redukcja szkód wynikających z życia na ulicy. Stanisław wielokrotnie był pobity. Prawdopodobnie kradł z głodu. Destrukcyjny tryb życia oraz schizofrenia spowodowały, że funkcjonował w nieustannym i intensywnym poczuciu zagrożenia. Za którymś kontaktem zaproponowano

mu herbatę i kanapki. Przez następne trzy tygodnie przychodził do placówki codziennie. Czasami tylko na 15 minut, czasami spędzał tam kilka godzin. Nigdy nie wchodził na teren schroniska, ponieważ był przekonany, że będzie zmuszany do podjęcia leczenia. Zawsze jednak dostawał herbatę oraz coś do jedzenia. To go uspokajało i dawało poczucie bezpieczeństwa. Z czasem jego impulsywne i nerwowe zachowania uległy wyciszeniu. Zaufanie zaprocentowało miesiąc później, gdy Stanisław po leczeniu szpitalnym wrócił do schroniska i sam zaproponował, że będzie przyjmował leki. Ten czas był niezmiernie ważny i dał przestrzeń do pracy psychologom. Elastyczność przyjęcia, brak przymusu leczenia zaowocowały współpracą w sprawach egzystencjalnie ważnych dla klienta. Poprawiła się ogromnie jego sytuacja w zakresie bezpieczeństwa, żywienia, higieny, ogólnego zdrowia i samopoczucia.

W przypadku tego typu osób również warunki pobytu w schronisku są dostosowywane do indywidualnych możliwości – oczywiście bez naruszania kardynalnych zasad, jakimi jest zakaz czynnej agresji, kradzieży i używania środków psychoaktywnych. W mniej ważnych sprawach – takich np. jak brak uzasadnienia dla kilkudniowej obecności – nie wyciąga się regulaminowych konsekwencji. Gdy u mieszkańca dojrzeje decyzja o wizycie u lekarza czy przyjmowaniu leków, pracownicy starają się być pomocni. Samotna wizyta mieszkańca u lekarza zasadniczo nic nie zmienia. Często nie jest on w stanie ani spójnie zreferować lekarzowi swego problemu, ani przyjąć i zapamiętać zaleceń. Dlatego w tych kluczowych momentach towarzyszy mu pracownik schroniska. Podczas takich wspólnych wypraw do lekarza jest okazja nawiązać z podopiecznym bliższy kontakt i lepiej poznać jego życie. Nadto, sama wizyta ma dla niego edukacyjny charakter jako doświadczenie prawidłowego zafunkcjonowania w „normalnym” świecie. Lekarz uzyskuje dodatkowe informacje od osoby towarzyszącej, a klient ma dodatkowe „ucho” rejestrujące zalecenia. Podczas takich wizyt rozmowa z lekarzem następuje w drugiej kolejności. Oczywiście, wszystko musi działać się za zgodą zaangażowanych stron. Personel towarzyszący nie uczestniczy w spotkaniach terapeutycznych, bo one wymagają szczególnej prywatności. Jeśli przepisane są lekarstwa, należy upewnić się, że podopieczny będzie wiedział, jak je brać i ma intencję to robić. Można zaoferować wydawanie mu leków, ale najbardziej skuteczne jest samodzielne ich przyjmowanie. Istotne jest, żeby rozmawiać z nim regularnie o samopoczuciu i tłumaczyć działanie leków oraz objawów ubocznych. Nie oczekuje się od podopiecznego postawy przykładowego pacjenta. Podobnie można postępować w przypadku terapii prowadzonej poza ośrodkiem: deli-

katnie monitorować uczestnictwo i edukować w razie wątpliwości. W pracy ośrodka stosuje się zasadę: „Pomagam tak dużo, ile trzeba i tylko tyle, ile jest potrzebne”. Ważne jest uczenie samodzielności i odpowiedzialności za samego siebie.

Ważnym aspektem pracy z osobą obciążoną problemem psychicznym jest ukształtowanie właściwego – przyjaznego i akceptującego – nastawienia u osób pozostających z nią w schronisku dzień i noc, czyli innych mieszkańców. Doświadczenie dowodzi, że otwarte stawianie problemów i rozwiązywanie konfliktów na bieżąco, nie tylko umożliwia koegzystencję, ale i pobudza do objawów sympatii i wsparcia. Osoby chore ze swojej strony także potrafią okazać wdzięczność i zaoferować pomoc, ponieważ oczywiście nie brak im własnych specyficznych kompetencji.

Podstawowe ustabilizowanie sytuacji życiowej podopiecznego otwiera szansę na wykorzystanie w jego interesie zasobów środowiska lokalnego. W środowisku funkcjonuje wiele potencjalnych źródeł wsparcia. Niestety w naszym kraju ich działania są bardzo słabo skoordynowane z punktu widzenia indywidualnego interesanta. Ostatnio w Warszawie wdrażany jest „Warszawski Zintegrowany System Leczenia i Wspierania Środowiskowego Osób z Zaburzeniami Psychicznymi – testowanie i wdrażanie” współfinansowany ze środków Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. W ramach tego projektu, w którym udział biorą między innymi oddział psychiatryczny szpitala, doradcy, inne organizacje pozarządowe i publiczna pomoc społeczna, można uzyskać realne korzyści dla kilku podopiecznych schroniska, polegające przede wszystkim na wpisaniu ich w konstruktywne działania i konteksty. Zaawansowane są też plany Ośrodka „Tylko” pozyskania od miasta Warszawa lokali, w których w małych mieszanych grupach mogłyby na zasadach maksymalnej samodzielności zafunkcjonować osoby z problemem psychicznym. Takie miejsce byłoby dla nich docelowym miejscem zamieszkania, podlegającym stałemu monitoringowi i wsparciu ze strony pracowników Caritas Archidiecezji Warszawskiej.

2. Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej

Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej to organizacja pozarządowa, działająca w ramach i strukturach Zakonu Ojców Kamilianów, założona przez Ojca Bogusława Palecznego w 1991 roku. W miarę poznawania osób w kryzysie bezdomności i ich problemów zmieniał się charakter wsparcia jaki udzie-

łała Misja ludziom zgłaszającym się do niej po pomoc. Pomoc skierowaną do osób w kryzysie bezdomności założyciel Misji rozpoczął od zorganizowania posiłków dla głodnych ludzi w okolicach Dworca Centralnego w Warszawie – prowadził jadłodajnię Bar Charytatywny „Św. Marta”. Z czasem zauważył ludzi chorych, którzy nie byli w stanie skorzystać z pomocy przychodni lekarskich i zorganizował Punkt Pomocy Medycznej „Św. Kamil”. W październiku 1997 r. została powołana do życia nowa placówka KMPS – Biuro Pracowników Socjalnych Kamiliańskiej Misji Pomocy Społecznej, zatrudniająca pracownika socjalnego na pełny etat i wolontariuszy. Biuro to miało za zadanie rozwiązywanie problemów ludzi bezdomnych, związanych z załatwianiem spraw urzędowych. Od sierpnia 1998 r. ZPC Ursus w Warszawie wynajmuje Misji budynek przy ulicy Traktorzystów 26, gdzie po gruntownym remoncie powstało schronisko dla mężczyzn Pensjonat Socjalny „Św. Łazarz”. Jesienią 2006 roku rozpoczyna się budowa jachtu pełnomorskiego, którym Ojciec Bogusław wraz z budowniczymi planował opłynąć świat, którzy w głównej mierze są ludźmi doświadczającymi bezdomności. Po nagłej śmierci założyciela Misji w 2009 roku funkcję dyrektora misji objęła Adriana Porowska.

Aktualnie Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej prowadzi:

- a) Pensjonat „Św. Łazarz”, schronisko dla 80 bezdomnych mężczyzn w Warszawie,
- b) Mieszkania treningowe dla 40 osób,
- c) Spółdzielnię Socjalną „Piękne Miejsce”,
- d) Nieodpłatny Punkt Pomocy Prawnej w Ursusie,
- e) Streetworking w trzech dzielnicach Warszawy (Ursus, Ochota, Włochy).

a) Pensjonat Socjalny „Św. Łazarz” – to schronisko dla bezdomnych mężczyzn, które zapewnia:

- całonocowy pobyt dla 80 bezdomnych mężczyzn,
- opiekę dwóch pracowników socjalnych,
- pomoc psychologiczną,
- doradztwo zawodowe,
- pomoc psychiatryczną,
- coaching.

Standard obiektu to:

- pokoje 2- i 3-osobowe zapewniające powyżej 5 metrów na osobę, dwa pokoje 6-osobowe mające ponad 11 metrów na osobę,

- 13 urządzeń natryskowych, 15 misek ustępowych, 2 pisuary, 16 umywalk,
- pomieszczenie z kuchenką, szafkami kuchennymi, lodówką,
- świetlicę z telewizorem, z wifi, stałym dostępem do napojów,
- dużą salę do spotkań grupowych i indywidualnych,
- stołówkę ze stałym dostępem do witryny z żywnością,
- pralnie z suszarnią,
- pomieszczenia biurowe,
- magazyn odzieżowy,
- magazyn ze środkami chemicznymi.

Kadra pensjonatu :

- Dwóch pracowników socjalnych prowadzi Indywidualne Programy Wychodzenia z Bezdomności. Pomagają w załatwianiu wszystkich spraw urzędowych w zależności od indywidualnych potrzeb mieszkańca – wniosku o dowód osobisty, ubezpieczanie, zbieranie świadectw pracy, wypełnianie wniosków o zasiłki, renty, emerytury, wnioski o upadłość konsumencką, wnioski o przydział mieszkania z zasobów gminy czy pomocy w zgromadzeniu dokumentacji do Domu Pomocy Społecznej. Wspierają także ludzi w nawiązaniu kontaktu się z rodziną, umawianiu wizyt lekarskich, a nawet w rozliczaniu podatku dochodowego.
- Psycholog wspiera ludzi w kryzysie, dobiera metody wsparcia, jeśli jest to konieczne.
- Terapeuta ds. uzależnień prowadzi rozmowy na temat szkodliwości nadużywania alkoholu i motywuje do leczenia oraz do kontynuacji uczestnictwa w grupach wspierających po zakończonym leczeniu odwykowym.
- Coach prowadzi rozmowy indywidualnie i grupowe, a pomoc dotyczy zarówno życia prywatnego, jak i zawodowego.
- Psychiatra – schronisko na stałe współpracuje z psychiatrycznym zespołem leczenia środowiskowego Mazowieckiego Specjalistycznego Centrum Zdrowia im. Prof. J. Mazurkiewicza w Pruszkowie. Lekarz oraz psychologowie odwiedzają regularnie ludzi chorych lub zaburzonych psychicznie.
- Prawnicy kompleksowo wspierają mieszkańców placówki.

Działalność Pensjonatu w 2017 roku . Pobyty:

- w 2017 roku w Pensjonacie zarejestrowano 292 pobyty,
- na przestrzeni całego roku odmówiono pobytu 944 razy (głównie ze względu na brak miejsc w placówce).

Źródła dochodu mieszkańców:

- w ciągu roku 106 osób podjęło legalne zatrudnienie,
- osób które utrzymywało się z zasiłku stałego z OPS było 29,
- osób z dochodem z ZUS tj. emeryturą/rentą było 17.

Niepełnosprawność:

- w schronisku w ciągu roku przebywały 62 osoby z orzeczonym stopniem niepełnosprawności i 41 osób z problemami psychicznymi.

Przyczyny opuszczenia placówki:

- inna placówka dla osób bezdomnych (w tym mieszkania treningowe) – 49 osób,
- wynajęte mieszkanie / mieszkanie ze znajomymi – 17 osób,
- lokal socjalny / komunalny – 1 osoba,
- praca z zakwaterowaniem – 2 osoby,
- dom rodzinny – 3 osoby,
- Dom Pomocy Społecznej – 2 osoby,
- inne – hospicjum / zakład karny – 6 osób,
- brak informacji – 181 osób.

Podstawowe świadczenia:

- wyrobienie dowodu osobistego – 48,
- pomoc w uzyskaniu orzeczenia o stopniu niepełnosprawności – 22,
- pomoc w uzyskaniu pomocy finansowej i niefinansowej z OPS – 90,
- kontakt z usługami prawnymi – 72,
- kontakt ze służbą zdrowia – 214,
- zmotywowanie do podjęcia leczenia odwykowego – 29,
- wsparcie psychologa – 230 konsultacji,
- ogłoszenie upadłości konsumenckiej – 9,
- pomoc w uzyskaniu niezbędnych badań do podjęcia zatrudnienia – 12.

Ponadto:

- udzielano pożyczek pieniężnych na wykonanie zdjęć do dowodu osobistego, zakup leków, karty miejskiej, wykonanie badań lekarskich;
- umożliwiano odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego oraz wykonywanie prac społecznie użytecznych;
- pomagano w organizacji pogrzebów zmarłych podopiecznych oraz byłych mieszkańców Pensjonatu;
- pomoc w podjęciu działań zmierzających do rozłożenia na raty zadłużenia;

- wsparcie w postaci paczki żywnościowej i higienicznej dla osób przebywających w szpitalach, na terapii, w zakładach karnych;
- pomoc w rozliczeniu PIT;
- wydawanie odzieży i obuwia, oraz paczek żywnościowych mieszkańcom i innym osobom potrzebującym;
- organizowanie wyjść kulturalnych m.in. do kina czy filharmonii;
- nawiązano wiele kontaktów z takimi instytucjami jak: Ośrodek Pomocy Społecznej, Wydział Zasobów Lokalowych, Urząd Stanu Cywilnego, Urząd Pracy, Urząd Skarbowy, Centrum Pomocy Rodzinie, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Rzecznik Praw Obywatelskich, Fundusz Alimentacyjny, szpitale i przychodnie, Inspekcja Pracy, warszawskie organizacje wspierające osoby w kryzysie bezdomności, Sądy (w tym kuratorzy, komornicy), wierzyciele (w tym firmy windykacyjne), punkty bezpłatnych porad prawnych, biuro porad obywatelskich, Policja, Straż Miejska i wieloma innymi.

b) Mieszkania treningowe stanowią formę przygotowania do pełnej samodzielności społecznej i oferują:

- możliwość zamieszkania w otwartych warunkach mieszkaniowych i samodzielnego gospodarowania budżetem domowym,
- opiekę pracownika socjalnego, psychologa i doradcy zawodowego.

W mieszkaniach treningowych przebywają osoby oczekujące na mieszkania z zasobów miasta. W wynajętych na wolnym rynku mieszkaniach przebywa obecnie 40 osób. Pokoje są maksymalnie 2-osobowe, a czas przebywania uzależniony jest od indywidualnych potrzeb. Założeniem programu jest przejście do mieszkania otrzymanego z zasobów komunalnych. Pracownik socjalny wraz z psychologiem i terapeutą uzależnień wspierają ludzi zarówno w codziennych czynnościach, jak i w skomplikowanych sprawach prawnych i rodzinnych. Przebywają tam ludzie, którzy niedawno utracili mieszkania oraz osoby, które kilka lat spędziły w odosobnieniu, m.in. w szpitalu psychiatrycznym. Mieszkanie treningowe to przedłużenie schroniska, ale w warunkach zbliżonych do zwykłego najmu mieszkania na zasadach rynkowych.

Pobyty i odmowy: W 2017 roku w mieszkaniach treningowych mieszkało 58 osób, z czego 49 osób bez powtórzeń. Na przestrzeni całego roku odmówiono pobytu w mieszkaniu 16 osobom ze względu na: niezakwalifi-

kowanie się do projektu (za wysoki dochód, za niski dochód, brak możliwości udokumentowanie pobytu w Warszawie), brak miejsc.

Źródło dochodu: praca ze składką ZUS – 55 osób, trzy osoby korzystające ze świadczeń ZUS (emerytura).

Lokale komunalne: 6 osób w ciągu 2017 roku usamodzielniało się, otrzymując lokal komunalny. Formy pomocy udzielane przy współpracy z mieszkańcem: Wyrobienie dowodów osobistych, pomoc w uzyskaniu stopnia niepełnosprawności, pomoc w uzyskaniu pomocy finansowej i niefinansowej z OPS, kontakt z usługami prawnymi, kontakt ze służbą zdrowia, zmotywowanie do podjęcia leczenia, zmotywowanie do kontynuacji leczenia odwykowego, wsparcie psychologa, pomoc w złożeniu wniosku o upadłość konsumencką trzy osoby złożyły wniosek i otrzymały upadłość konsumencką), pomoc w podjęciu działań zmierzających do rozłożenia na raty zadłużenia, wsparcie w postaci paczki żywnościowej i higienicznej, pomoc w wyposażaniu mieszkań, pomoc w rozliczeniu PIT, organizowanie wyjść kulturalnych m.in. do kina czy filharmonii.

c) Streetworking – to forma pomocy bezdomnym mieszkającym na ulicy, która obejmuje:

- kontakt z bezdomnymi w miejscach niemieszkalnych,
- pomoc interwencyjną (żywność, odzież, itp.),
- przekazywanie informacji o miejscach, w których można uzyskać pomoc.

Psycholog, terapeuta ds. uzależnień i pracownik socjalny monitorują sytuację w trzech dzielnicach Warszawy – Ursus, Ochota i Włochy. W 2017 roku objęto pomocą streetworkera w dzielnicach 130 osób (w tym 15 kobiet), 41 osób w zarejestrowanych lokalizacjach, 7 osób zmarło (z potwierdzonych informacji), 5 osobom udało się znaleźć miejsce w schronisku przy ul. Traktorzystów. Streetworker odwiedził zidentyfikowane miejsca 467 razy, udzielił pomocy w formie paczki żywnościowej 53 razy, 13 razy streetworker pomagał w szpitalu, w przychodni, w urzędzie. W okresie zimowym wzmożono ilość patroli, udało się namówić i przyjąć 49 osób dodatkowych do schroniska przy ul. Traktorzystów 26.

d) Spółdzielnia Socjalna „Piękne Miejsce” to forma aktywizacji zawodowej osób wykluczonych. Dzięki Spółdzielni osoby bezdomne mogą:

- nabyć nowe doświadczenia i kwalifikacje zawodowe,
- uzyskać pomoc w powrocie na rynek pracy.

Spółdzielnia Socjalna prowadzona przy placówce pomaga wrócić na rynek pracy i zdobyć po latach legalne zatrudnienie dostosowane do umiejętności i możliwości podopiecznych. W 2017 roku działała głównie w obszarze usług porządkowych, remontowych i cateringowych. Działalność ta pozwoliła zatrudnić na podstawie umowy o pracę 4 osoby oraz kilkadziesiąt osób na podstawie umów cywilno-prawnych. Wszystkie zatrudnione osoby są podopiecznymi Kamiliańskiej Misji Pomocy Społecznej. Przychody Spółdzielni Socjalnej „Piękne Miejsce” przekroczyły w 2017 roku kwotę 260.000 zł i zapewniają stabilną finansowo działalność oraz zwiększenie w roku 2018 poziomu zatrudnienia osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

Jacht pełnomorski „Ojciec Bogusław”. Osoby bezdomne pod nadzorem uprawnionych osób samodzielnie budują jacht pełnomorski. Dla wielu jest to spełnienie marzeń. Wiele informacji na ten temat zostało zamieszczonych na stronie www.ojciecboguslaw.pl.

Ponadto, Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej stara się wpływać na kształt polityki społecznej wobec bezdomności. Prowadzi badania nad zjawiskiem bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego. Współdziała z wieloma federacjami i organizacjami (również międzynarodowymi) zajmującymi się problematyką bezdomności.

3. Podlaska Sieć Współpracy Podmiotów Ekonomii Społecznej Pracujących z Osobami Bezdomnymi

Partnerstwo na rzecz wychodzenia z bezdomności pod nazwą Podlaskie Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności powstało w roku 2011 z inicjatywy Michała Gawła. W skład partnerstwa weszły zarówno organizacje pozarządowe, uczelnie np. Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Białymstoku, Uniwersytet w Białymstoku, jak i instytucje np. Izba Wytrzeźwień, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Straż Miejska itd. Partnerstwo było wspierane przez Podlaskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji.

W roku 2012 w ramach partnerstwa uczestniczyli w ogólnopolskim projekcie Gminny Standard Wychodzenia z Bezdomności. Liderem projektu było miasto Białystok za pośrednictwem Departamentu Spraw Społecznych w Białymstoku, a partnerami: Caritas Archidiecezji Białostockiej, Fundacja Edukacji i Twórczości (obecnie Fundacja „Dialog”), „Eleos” – Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia Diecezji Białostocko-Gdańskiej, Stowarzyszenie „Ku Dobrej Nadziei”, Fundacja „Spe Salvi”.

Białostockie organizacje skupione w partnerstwie zaczęły dzięki temu wspólnie prężnie działać. W ciągu kilku lat organizowano wspólne szkolenia, takie jak: samoobrona, praca z klientem z zaburzeniami psychicznymi, itd. Wspólnie rozmawia się na temat potrzeb podopiecznych i pomaga, np. w pozyskaniu środków finansowych lub darowizn. Podczas regularnych spotkań (przynajmniej dwa razy na kwartał) opracowywane są wspólne strategie. W codziennych działaniach wsparcie okazuje Departament Spraw Społecznych oraz Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku. Pomaga także Policja i Straż Miejska, zaczyna się współdziałanie ze służbą zdrowia.

W maju 2017 założono Podlaską Sieć Współpracy Podmiotów Ekonomii Społecznej Pracujących z Osobami Bezdomnymi. W ramach sieci istnieje możliwość korzystania wspólnie z kolejnych szkoleń oraz spotkań w celu dalszej integracji. Istotną cechą współpracy jest brak rywalizacji, ponieważ wszystkim podmiotom przyświeca wspólna praca na rzecz dobra osób bezdomnych, która usuwa w cień podziały organizacyjne i wyznaniowe.

4. Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat” oddział w Białymstoku

Białostocki Oddział Stowarzyszenia Penitencjarnego „Patronat” powstał 19 kwietnia 1990 r. z inicjatywy kuratorów zawodowych dla dorosłych. Założycielkami były dwie kuratorki zawodowe: Teresa Gałan (SR Białystok) oraz Maria Kokorzecka-Piber (SW Białystok). Głównym celem było zapewnienie lokum osobom opuszczającym zakłady karne na mocy amnestii z grudnia 1990 r. Amnestia grudniowa zmobilizowała białostockie środowisko kuratorów i współpracujących z nim dyrekcję, wychowawców i psychologów Aresztu Śledczego w Białymstoku do zorganizowania pierwszego w całym regionie schroniska, przeznaczonego dla osób bezdomnych zwolnionych z zakładów penitencjarnych. W maju 1991 r. zostało utworzone Schronisko dla Bezdomnych byłych Więźniów przy ul. Świętojańskiej 2A, gdzie funkcjonuje do chwili obecnej.

Strategia Patronatu w zakresie zapobiegania wtórnej przestępczości i wykluczeniu społecznemu objęła następujące obszary:

- prowadzenie Schroniska dla bezdomnych byłych więźniów i realizowanie Indywidualnych Programów Wychodzenia z Bezdomności,
- pomoc materialna, bezgotówkowa dla byłych skazanych, ich rodzin,
- doradztwo personalne lub prawne ułatwiające osobom wykluczonym powrót do społeczeństwa, w tym wejście na rynek pracy,

- wspieranie integracji rodzinnej osób, które utraciły lub zaniedbały więzi rodzinne,
- readaptacja i reintegracja osób skazanych.

Ośrodek Readaptacji dla Bezdomnych „Patronat” dysponuje miejscami wyłącznie dla mężczyzn. Mieszkańcy mają zapewnione całodzienne wyżywienie, odzież, obuwie, pościel, ręczniki, leki, materiały opatrunkowe oraz środki czystości. W trakcie trwania programu mieszkaniac powinien usamodzielnąć się, znaleźć pracę, mieszkanie i ewentualnie podjąć próbę zrekonstruowania więzi rodzinnych.

5. Caritas Archidiecezji Białostockiej i jej placówki

Centrum Pomocy „Samarytanin” niesie pomoc osobom ubogim, zagrożonym bezdomnością i bezdomnym, a także realizuje program aktywizacji osób korzystających z jego pomocy:

- punkt wydawania odzieży, obuwia, paczek żywnościowych i środków czystości,
- prowadzenie dyżurów specjalistów: prawnika, doradcy zawodowego, instruktora terapii uzależnień,
- informowanie i zachęcanie podopiecznych do brania udziału w kursach, szkoleniach i warsztatach,
- w okresie Świąt Bożego Narodzenia Centrum zapewnia dodatkowe wsparcie najuboższym mieszkańcom Białegostoku w postaci paczek świątecznych, zawierających podstawowe artykuły żywnościowe, środki czystości, artykuły higieniczne.

Dom Matki i Dziecka jest placówką całodobową, stacjonarną, zapewniającą schronienie kobietom oczekującym na urodzenie dziecka, matkom z dziećmi, które utraciły mieszkanie oraz samotnym matkom, których sytuacja materialna lub rodzinna nie pozwalają na godne życie i wychowywanie dzieci. Placówkę prowadzą siostry zakonne ze Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu. Podopieczne rekrutują się głównie z województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, ze środowisk dotkniętych patologią życia rodzinnego. Siostry pomagają młodym matkom w zaspokojeniu podstawowych potrzeb, zachęcają do zmiany dotychczasowego stylu życia, uczą nowego systemu wartości opartego na nauce Kościoła.

Noclegownia dla bezdomnych kobiet – udziela schronienia w godz. 18.00-8.00 w okresie jesienno-zimowym oraz 19.00-7.00 w okresie wiosenno-letnim. Noclegownia dla kobiet posiada 18 miejsc. Z noclegowni może skorzystać każda pozbawiona dachu nad głową kobieta, która jest trzeźwa. Na terenie placówki istnieje możliwość kąpieli, przygotowania ciepłego posiłku oraz wyprania rzeczy osobistych.

Noclegownia dla Mężczyzn

- placówka posiadająca 100 miejsc: miejsca noclegowe „doraźne” od godz. 19.00 do 7.00 w okresie letnim; od 18.00 do 8.00 w okresie zimowym,
- pomoc opiekunów w wyjściu z trudnej sytuacji życiowej, jaką jest ubóstwo oraz brak miejsca zamieszkania,
- całodzienne wyżywienie (dla osób przebywających całodobowo),
- możliwość skorzystania z konsultacji pielęgniarko-higienistki,
- możliwość otrzymania odzieży, obuwia czy środków higienicznych, kąpieli, wyprania odzieży,
- zajęcia aktywizująco-integracyjne w świetlicy.

Eleos Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia prowadzi działania na rzecz osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością od ponad 20 lat. Celem działań jest zaspokojenie potrzeb bytowych i społecznych osób bezdomnych. Udziela wszechstronnej pomocy osobom bezdomnym i zagrożonym bezdomnością poprzez prowadzenie Dziennego Centrum Aktywizacji, w ramach którego działają: świetlica dla osób bezdomnych, jadłodajnia, pralnia, łazienka oraz punkt pomocy doraźnej. Świetlica zapewnia osobom wykluczonym społecznie możliwość dziennego pobytu i różnego rodzaju aktywności m.in. dostęp do mediów (telewizja, prasa, internet), uczestnictwo w różnego rodzaju zajęciach oraz dostęp do bezpłatnej kawy i herbaty. W punkcie pomocy doraźnej osoby bezdomne mogą otrzymać odzież, obuwie, paczki żywnościowe, wykupić leki oraz skorzystać z bezpłatnego poradnictwa prawnego i psychologicznego. Udzielana jest też tutaj informacja o innych formach pomocy osobom bezdomnym i ubogim na terenie miasta.

Jadłodajnia czynna jest w okresie wiosennym i jesienno-zimowym, posiłki wydawane są codziennie od poniedziałku do piątku. W ramach aktywności społecznej prowadzone są przez terapeutów zajęcia grupowe. Celem tych zajęć jest wzrost poczucia własnej wartości, chęć zmienienia swojej sytuacji życiowej, wyrobienie nawyków zgodnych z normami społecznymi.

Polski Komitet Pomocy Społecznej Zarząd Okręgowy w Białymstoku

od roku 1999 świadczy pomoc osobom bezdomnym i zagrożonym bezdomnością, ubogim w różnych jej formach, zapewniających podstawowe potrzeby życiowe. Rokrocznie pomocą obejmuje około 20 bezdomnych i 10 zagrożonych bezdomnością, co pokazuje, iż potrzeby wsparcia tej grupy osób nie maleją, a pozostają co najmniej na tym samym poziomie. W roku 2015 z dożywiania korzystało 35 osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością w przedziale wiekowym 28-70 lat, bez stałego miejsca zamieszkania i środków do życia, często z problemem alkoholowym. W roku 2016 z dożywiania korzystało 28 bezdomnych i zagrożonych bezdomnością. Przedział wiekowy mężczyzn to 35-70 lat. Bezdomni kierowani są do nas przez pracowników socjalnych i policję.

Fundacja Dialog prowadzi działania na rzecz wychodzenia z bezdomności polegające na prowadzeniu Noclegowni dla następujących grup osób:

- cudzoziemców i ich rodzin,
- opuszczających ośrodki interwencji kryzysowej i ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- innych bezdomnych rodzin.

W Noclegowni przebywają osoby, które nie kwalifikują się do innych placówek dla osób bezdomnych w Białymstoku i które z przyczyn losowych nie posiadają miejsca zamieszkania. Główną grupą odbiorców są: cudzoziemcy i ich rodziny, osoby opuszczające białostocki Ośrodek Interwencji Kryzysowej oraz inne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie i inne osoby, które nie kwalifikują się do innych placówek dla osób bezdomnych. Placówka obejmuje wsparciem mieszkańców Białegostoku, eksmitowanych do Ośrodka Pobytu Tymczasowego (OPT), który jest przeznaczony dla osób, przebywających w Białymstoku, niekwalifikujących się do lokali socjalnych i które tracą prawo do zajmowanego przez nich lokalu z powodu przemocy, uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, bezradności życiowej, zadłużenia, eksmisji komornika. OPT jest prowadzony przez Fundację Dialog we współpracy z Zarządzeniem Mienia Komunalnego w Białymstoku. Wsparciem objęci są również mieszkańcy sześciu Mieszkań Wspieranych Rozproszonych prowadzonych przez Fundację Dialog, w których przebywają osoby wychodzące z bezdomności oraz bezdomni cudzoziemcy i osoba niepełnosprawna wymagająca wsparcia. Mieszkania Wspierane Rozproszone są prowadzone przez Fundację Dialog we współpracy z Zarządzeniem Mienia Komunalnego.

Stowarzyszenie „Ku Dobrej Nadziei” – jego misją jest propagowanie wartości chrześcijańskich, zarówno słowem, jak i czynem, w celu przemiany sposobu myślenia i stylu życia jednostek, by miało to pozytywny wpływ na resztę społeczeństwa. Misja realizowana jest głównie poprzez niesienie pomocy osobom ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym – bezdomnym, ubogim, długotrwale bezrobotnym, uzależnionym – zarówno jednostkom, jak i rodzinom. Pomoc przybiera formy wsparcia duchowego, psychologicznego i materialnego. Tam, gdzie to możliwe, udziela się pomocy nie tylko doraźnej, lecz bardziej dalekosiężnej i kompleksowej. Prowadzona jest nie tylko jedyna w mieście całodobowa ogrzewalnia dla ludzi bezdomnych, ale i ośrodek wychodzenia z bezdomności, który składa się z: noclegowni dla osób, które podejmują resocjalizację oraz jedyne w województwie schroniska dla osób niesamodzielnych, które powstało aby pomóc osobom bezdomnym, potrzebującym opieki internistycznej 24h na dobę, gdzie trafiają osoby niepełnosprawne fizycznie i psychicznie. Kadra ośrodka pracuje nad aktywizacją społeczno-zawodową i motywowaniem podopiecznych do walki z nałogami, zmianą destrukcyjnych wzorców myślenia i zachowania oraz do wychodzenia ze stanu bezdomności i powrotu do głównego nurtu życia społecznego. Wydaje także pomoc żywnościową w ramach Programu FEAD dla ponad dwóch tysięcy osób.

Ważną dziedziną pracy stowarzyszenia są działania związane z ekonomią społeczną, do których zalicza się:

- Centrum Integracji Społecznej – są to szkolenia zawodowe dla osób trwale bezrobotnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- sklep charytatywny z odzieżą używaną „Modny Grosik”, który równocześnie spełnia dwie funkcje: osoby bezrobotne mogą przyuczać się tam do zawodu, a skierowani podopieczni przez MOPR otrzymać pomoc w postaci ubrań,
- kawiarnia „W Starym Kinie”, która jest miejscem szkoleń dla uczestników CIS oraz daje przestrzeń dla wydarzeń organizowanych przez wiele białostockich organizacji pozarządowych.

Fundacja „Spe Salvi” istnieje od 2008 r. i nieprzerwanie świadczy wysoce zindywidualizowaną i bezpośrednią pomoc osobom bezdomnym zamieszkałym na terenie miasta Białostok. Od początku działalność streetworkerów cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem – zarówno ze strony beneficjentów, którzy cenią ludzkie podejście i zaangażowanie streetworkerów, jak i pracowników innych placówek. Elastyczność oraz mobilność streetworkerów

na przestrzeni lat kooperacji stała się nieodzownym dopełnieniem podlaskiego systemu opieki społecznej. Fundacja Spe Salvi prowadzi również bezpłatne porady psychologiczno-prawne, które są udzielane dla wszystkich potrzebujących.

Asystent Osoby Bezdomnej to idea zadania publicznego, współfinansowanego z dotacji otrzymanej w ramach Programu Ministra Rodziny Pracy i Polityki Społecznej. Wszystkie osoby bezdomne są zapraszane do bezpłatnego udziału w projekcie. Obejmuje on:

- indywidualne porady doradcy życiowego, prawnika oraz terapeuty uzależnień,
- warsztaty umiejętności społeczno-zawodowych,
- szansę na staż zawodowy.

Zakończenie

Bezdomność jest zjawiskiem bardzo trudnym do rozwiązania ze względu na złożoną specyfikę tego problemu. Programy wsparcia kierowane do osób bezdomnych tworzone są z myślą o wielostronnej pomocy, która prowadzić będzie do wyjścia ze stanu bezdomności. Osoby objęte pomocą zmieniają swoją mentalność, sposoby myślenia i uczą się przyjmowania nowych ról społecznych. Wobec licznych wyzwań, stojących zarówno przed samorządami lokalnymi, jak i przed organizacjami pozarządowymi, wydaje się, iż prezentowany materiał może stać się ważną pomocą w kształtowaniu lokalnych systemów pomocy osobom bezdomnym, a także w udoskonalaniu i dostosowywaniu istniejących systemów do obowiązujących wymogów, zwłaszcza kompleksowe działania w pokonywaniu bezdomności.

Bibliografia

- Wilczek J., *Pokonać bezdomność – dobre praktyki w zakresie pomocy osobom bezdomnym*, Zabrze 2018.
- Zaborowska A., *Bezdomności kobiet na przykładzie miasta Radomia*, Radom 2008.
- Moczuk E., *Bezdomność jako problem społeczny w opiniach osób bezdomnych*, [w:] T. Sołtysiak (red.), *Poczucie nieegalitarności, ubóstwo, bezdomność a zjawiska patologii społecznej w aktualnej rzeczywistości kraju*, Włocławek 1999.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).